

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.18>

КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ ПОРУШЕННЯ СТАТУТНИХ ПРАВИЛ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ЗА ВІДСУТНОСТІ ВІДНОСИН ПІДЛЕГЛОСТІ

Ткаченко А.О.,

викладач кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету,

член Асоціації правників України

ORCID 0009-0001-5237-9660

Ткаченко П.І.,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ORCID 0000-0002-2378-8895

Ткаченко А.О., Ткаченко П.І. Кваліфікуючі ознаки порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості.

Статтю присвячено кримінально-правовому аналізу кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості. Здійснено теоретичне розкриття змісту поняття «кваліфікуючі ознаки» у кримінальному праві та його значення для правильної правової кваліфікації кримінально-караного діяння. На основі системного аналізу диспозицій статті 406 Кримінального кодексу України визначено та охарактеризовано ряд кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак складу злочину.

У межах дослідження виокремлено кваліфікуючі ознаки, передбачені частиною 2 статті 406 Кримінального кодексу України, до яких віднесено: порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості, що виявилось в завданні побоїв чи вчиненні іншого насильства щодо кількох осіб, заподіяння легких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень, знущання або глумлення над військовослужбовцем.

Окрему увагу приділено тлумаченню та змістовному наповненню зазначених ознак, зокрема: вчинення злочину щодо кількох осіб, легкі тілесні ушкодження та середньої тяжкості тілесні ушкодження як окремі форми кваліфікуючих наслідків. Особливу увагу зосереджено на визначенні понять «знущання» та «глумлення», їхній правовій природі, змісту та значенню у контексті порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями. Розкрито їхню роль у формуванні об'єктивної сторони складу злочину.

Визначено особливо кваліфікуючі ознаки злочину, зокрема такі, що містяться в частині 3 статті 406 Кримінального кодексу України, а саме: вчинення злочину групою осіб, вчинення злочину із застосуванням зброї, спричинення тяжких наслідків, а саме заподіяння потерпілому тяжкого тілесного ушкодження або смерті; доведення до самогубства; знищення чи пошкодження майна, що спричинило значну матеріальну шкоду; самовільне залишення військової частини або місця служби чи дезертирство; самокалічення потерпілого; зрив виконання бойового завдання; масові безпорядки; порушення нормальної роботи (служби) відповідних підрозділів. За результатом аналізу судової практики, з метою ілюстративного прикладу наведено резонансні справи, у яких злочин було вчинено щодо кількох потерпілих військовослужбовців та із застосуванням зброї.

У результаті проведеного кримінально-правового дослідження обґрунтовано, що правильне розуміння та застосування кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого статтею 406 Кримінального кодексу України, є необхідною умовою забезпечення законності, ефективності кримінально-правової охорони військової дисципліни та статутного порядку у Збройних Силах України.

Ключові слова: порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, дієвість, військові злочини, кримінально-правова характеристика, кваліфікуючі ознаки.

Tkachenko A.O., Tkachenko P.I. Qualifying signs of violation of statutory rules of relations between servicemen in the absence of subordination relations.

The article is devoted to the criminal-legal analysis of the qualifying and especially qualifying features of the violation of the statutory rules of relations between servicemen in the absence of a relationship

of subordination between them. A theoretical disclosure of the content of the concept of «qualifying features» in criminal law and its significance for the correct legal qualification of a criminal act has been carried out. Based on a systematic analysis of the provisions of Article 406 of the Criminal Code of Ukraine, a number of qualifying and especially qualifying features of the composition of the crime have been identified and characterized.

The study identifies the qualifying features provided for in Part 2 of Article 406 of the Criminal Code of Ukraine, which include: violation of the statutory rules of relations between servicemen in the absence of a relationship of subordination between them, which manifested itself in the infliction of beatings or other violence against several persons, causing minor or moderate bodily injuries, mockery or mockery of a serviceman.

Special attention is paid to the interpretation and meaningful filling of the specified signs, in particular: commission of a crime against several persons, minor bodily injuries and moderate bodily injuries as separate forms of qualifying consequences. Particular attention is focused on the definition of the concepts of «bullying» and «humiliation», their legal nature, content and meaning in the context of violation of the statutory rules of relations between military personnel. Their role in the formation of the objective side of the crime is revealed.

Particularly qualifying signs of a crime are determined, in particular those contained in Part 3 of Article 406 of the Criminal Code of Ukraine, namely: commission of a crime by a group of persons, commission of a crime with the use of weapons, causing serious consequences, namely causing serious bodily injury or death to the victim; inducing suicide; destruction or damage to property, which caused significant material damage; unauthorized abandonment of a military unit or place of service or desertion; self-mutilation of the victim; failure to fulfill a combat mission; mass riots; disruption of the normal work (service) of the relevant units. Based on the analysis of judicial practice, for the purpose of an illustrative example, high-profile cases are given in which a crime was committed against several injured servicemen and with the use of weapons.

As a result of the criminal law study, it was substantiated that the correct understanding and application of the qualifying and especially qualifying features of a crime provided for in Article 406 of the Criminal Code of Ukraine is a necessary condition for ensuring the legality and effectiveness of criminal law protection of military discipline and statutory order in the Armed Forces of Ukraine.

Key words: violation of the statutory rules of relations between servicemen, hazing, military crimes, criminal law characteristics, qualifying features.

Постановка проблеми. В умовах сучасних викликів нагальною потребою є забезпечення високого рівня обороноздатності Збройних Сил України, що зумовлює актуальність питань підтримання військової дисципліни та правопорядку у військовому середовищі. Одним із чинників, який негативно впливає на внутрішню стабільність та функціонування військових підрозділів, є порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості. Вчинення таких злочинів, передбачених статтею 406 Кримінального кодексу України (далі – КК України), здебільшого обумовлюється наявністю негативних військових традицій, особистісних конфліктів, тривалим пригніченим психологічним мікрокліматом у окремих колективах, зловживанням неформальним авторитетом. Сукупність зазначених чинників сприяє формуванню напруженої морально-психологічної атмосфери у військових колективах, що, у свою чергу, підриває обороноздатність, знижує рівень бойової готовності та порушує функціональну злагодженість військових підрозділів [1, с. 274].

Попри зростаючу увагу до протидії військовій злочинності в умовах запровадження правового режиму – воєнного стану, саме кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями залишається недостатньо розробленою у науковій доктрині. Це зумовлює необхідність подальшого теоретичного осмислення та практичного вдосконалення кримінально-правових підходів до визначення та застосування таких ознак.

Стан опрацювання проблематики. Питанню кримінально-правової характеристики злочинів проти встановленого порядку несення або проходження військової служби приділили увагу у свої працях такі вітчизняні вчені, як О.М. Артеменко, Г.М. Анісімов, М.Б. Головкин, А.В. Градецький, Н.А. Дмитренко, О.В. Дуйловський, М.І. Карпенко, М.Г. Колодяжний, М.І. Мельник, М.І. Панов, М.М. Сенько, Г.П. Середько, О.С. Ткачук, М.С. Туркот, М.І. Хавронюк, С.О. Харитонов, В.А. Шершенькова, О.О. Шкута та інші. Проте існуючі наукові напрацювання здебільшого зосереджені на кримінально-правовій характеристиці злочинів проти встановленого порядку проходження військової служби, тоді як саме кримінально-правова характеристика кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями залишається недостатньо дослідженою.

В умовах дії правового режиму – воєнного стану виникають нові форми та способи порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, що потребує оновленого кримінально-правового осмислення диспозиції ст. 406 КК України, уточнення змісту її кваліфікуючих ознак.

Метою статті є кримінально-правове дослідження кваліфікуючих ознак порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблематику злочинів проти встановленого порядку несення або проходження військової служби варто наголосити, що поширення таких створює не аби які негативні наслідки, які в глобальному вимірі впливають на становлений нормалізований психологічний мікроклімат, бойовий дух військовослужбовців, а разом з тим й рівень обороноздатності окремо взятого військового підрозділу, а також створюють загрозу національній безпеці держави. Злочини проти встановленого порядку проходження військової служби, як-от самовільне залишення військової частини або місця служби набувають стрімкої негативної тенденції протягом останніх десяти років, яскраво виражена кримінологічна картина такої тенденції має місце протягом останніх трьох років, в умовах дії правового режиму – воєнного стану, що в свою чергу підвищує рівень суспільної небезпеки. Не варто забувати й про першопричини таких злочинів, серед яких можуть бути інші види кримінальних правопорушень. Так, науково обґрунтовано, що одним із детермінантів самовільного залишення військової частини або місця служби є порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Дана теорія пояснюється тим, що потерпілий від т.зв. «дідівщини» вчиняє втечу із підрозділу, де мають місце ознаки насильства, знущання, глумлення тощо [2, с. 282].

Нестатутні відносини у військових колективах беруть свої витoki за часів існування радянської армії. Так, перша згадка про нестатутні відносини з'явилася у 1919 році, де троє військовослужбовців останнього року служби, дозволили собі вчинити побіи по відношенню до молодшого солдата, що призвело до загибелі останнього. Причиною бійки постала відмова молодого бійця виконувати роботу, яка була покладена на військовослужбовців останнього року служби. За законами тих часів винні в смерті солдата були розстріляні. Саме з тих часів зародилася так звана «дідівщина», яка і по сьогодні знаходить своє місце в лавах українського війська. Вказане негативне явище полягає в побудові неофіційних, ієрархічних систем стосунків в яких сторонами найчастіше виступають військовослужбовці першого та останнього років служби але не виключенням є й офіцерський склад, який також знає, а й іноді користується «дідівщиною» задля власного спрощення виконання службових обов'язків [1, с. 276; 2, с. 281].

Нестатутні відносини – це гостре протистояння закону і беззаконню, обов'язку, честі і безчестя. Тому проблема нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями продовжує залишатися гострою, дискредитує статутний порядок і військові формування в очах народу України. З метою якнайшвидшого викорінення і зменшення до мінімуму нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями, ця робота офіцерського складу в будь-якому військовому колективі повинна будуватися перш за все на основі ідейного виховання, роз'яснення і впровадження в життя і побут воїнів принципів моралі і вимог статутів Збройних Сил України [3, с. 51; 2, с. 282].

Задля дослідження кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ст. 406 КК України, вважаємо за доцільне навести визначення поняття «склад злочину». Так, склад злочину – це сукупність встановлених у законі про кримінальну відповідальність юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочин. Склад злочину завжди є юридичним поняттям про злочин певного виду, в якому об'єднані їхні найбільш істотні, типові та універсальні ознаки. Склад злочину можна класифікувати за різними критеріями, зокрема за ступенем суспільної небезпечності; за структурою, тобто за способом опису ознак складу в законі; за особливістю законодавчого конструювання. За ступенем суспільної небезпечності (тяжкості) розрізняють:

- 1) простий (іноді його називають «основний») склад злочину, якому властиві основні ознаки злочину і він не містить ні обтяжуючих (кваліфікуючих), ні пом'якшуючих обставин;
- 2) склад злочину із кваліфікуючими ознаками, які обтяжують відповідальність і впливають на кваліфікацію;
- 3) склад злочину із особливо кваліфікуючими (особливо обтяжуючими) обставинами, що надають злочину особливої суспільної небезпечності;
- 4) склад злочину із пом'якшуючими обставинами, що характеризується обставинами, які значною мірою знижують суспільну небезпечність і караність даного виду злочину [4, с. 879-880].

Стосовно кваліфікуючих ознак порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості можливо зазначити, що ч. 2 ст. 406 КК України передбачає кримінальну відповідальність за вчинення злочину щодо кількох осіб, заподіяння легких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень, знущання або глумлення над військовослужбовцем.

Вчинення злочину щодо кількох осіб означає, що дії, передбачені ч. 1 ст. 406 КК України, були вчинені щодо двох або більше потерпілих незалежно від наявності чи відсутності розриву в часі між такими діями [5, с. 1011].

Середньої тяжкості тілесні ушкодження – це умисне тілесне ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у ст. 121 КК України, але таке, що спричинило тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину. Тривалий розлад здоров'я виявляється у порушенні функцій будь-якого органу (зору, слуху, язика, ноги, руки тощо). Відповідно до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, як тривалий слід розуміти розлад здоров'я строком понад 3 тижні (більше ніж 21 день) [6]. Водночас, значною стійкою втратою працездатності менш як на одну третину слід розуміти втрату загальної працездатності від 10% до 33%. Стійка втрата працездатності на одну третину і більше є ознакою тяжкого тілесного ушкодження [5, с. 312].

Легке тілесне ушкодження – це ушкодження, що має незначні скороминучі, тривалістю не більше 6 днів наслідки (синець, подрипина тощо). Водночас, для легких тілесних ушкоджень можуть бути характерні наслідки у вигляді короткочасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності. Так, короткочасним слід вважати розлад здоров'я тривалістю понад 6 днів, але не більше 3 тижнів. Під незначною стійкою втратою працездатності слід розуміти втрату загальної працездатності до 10%. Відсоток втрати працездатності визначається судово-медичною експертизою на підставі нормативних стандартів Міністерства охорони здоров'я України [5, с. 314].

Водночас, знущання або глумлення над військовослужбовцем полягає в тому, що насильство, яке застосовується до потерпілого, має образливий для нього характер, принижує його честь і гідність, спричиняє йому особливі фізичні чи моральні страждання, є свідченням жорстокого поводження з ним [5, с. 1011].

Так, наприклад, в Одеській області, будучи військовослужбовцем військово-морських сил Збройних Сил України (*старший матрос_1*), знаходячись в спальному приміщенні казарми, вжив спиртні напої. Відтак, (*старший матрос_1*) усвідомлюючи протиправний характер своїх дій їх суспільно небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, вчинив порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості, прагнучи продемонструвати свою уявну перевагу, утвердити власний авторитет у військовому колективі, у проміжок часу з 01 год. 00 хв. до 04 год. 00 хв.: перебуваючи у спальному приміщенні наніс (*матросу_6*) не менше 70 ударів кулаками обох рук в область грудної клітини, не менше 40 ударів в область живота, 10 ударів в область правої та лівої ключиці та не менше 3 ударів коліном правої ноги в область голови, наніс (*матросу_8*) не менше 45 ударів правою рукою в область грудної клітини та живіт, 5 ударів ліктем правої руки в область лівого підбер'я, наніс (*матросу_11*) 4 удари кулаками обох рук в область грудної клітини, 1 удар правою рукою та 1 удар ліктем правої руки в ліву сторону грудної клітини (в область серця), 3 удари долонями обох рук по обличчю, наніс (*матросу_12*) 8 ударів кулаками обох рук в область центру грудної клітини, 3 удари кулаками обох рук в ліву сторону грудної клітини по ребрам, 1 удар долонею лівої руки по правій стороні обличчя, наніс (*матросу_7*) не менше 10 ударів кулаками обох рук в область грудної клітини, 1 удар долонею правої руки в ліву сторону обличчя, 1 удар правою ногою в ліву сторону грудної клітини по ребрам, наніс (*матросу_9*) 10 ударів кулаком правої руки в область грудної клітини, 8 ударів долонею правої руки по лівій стороні обличчя, 2 удари правою ногою по голові в ділянку затылку, наніс (*матросу_10*) 10 ударів кулаками обох рук в область грудної клітини, 10 ударів долонями обох рук по обличчю, 1 удар правою ногою в ліву сторону грудної клітини по ребрам, що заподіяло кожному вище зазначеному потерпілому фізичний біль, моральні страждання та тілесні ушкодження. 01.07.2019 року Комінтернівський районний суд Одеської області визнав військовослужбовця військово-морських сил Збройних Сил України (*старшого матроса_1*) винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 406 КК України та призначив йому покарання, з урахуванням ст. 60, ч. 1 ст. 69 КК України, у виді арешту строком на 4 (чотири) місяці з утриманням гауптвахті. Запобіжний захід відносно засудженого до набрання вироком законної сили залишили попередній – тримання під вартою з утриманням на гауптвахті [7].

Особливо кваліфікуючі ознаки складу злочину, передбаченого ст. 406 КК України, закріплені у ч. 3 цієї статті. Вони охоплюють обставини, за яких протиправне, кримінально-каране діяння вчиняється групою осіб, із застосуванням зброї або спричиняє тяжкі наслідки, що істотно підвищує ступінь суспільної небезпеки діяння [5, с. 1011-1012].

Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості вчинене групою осіб, характеризується такими ознаками: 1) участь кількох (два або більше) виконавців (військовослужбовців); 2) відсутність попередньої змови. У цьому об'єднанні бракує розподілу ролей, тобто всі винні військовослужбовці виступають як виконавці. Водночас,

можливий «технічний розподіл функцій, коли кілька військовослужбовців розподіляють функції у процесі спільного виконання об'єктивної сторони. Змова досягається після початку виконання об'єктивної сторони, а саме в процесі вчинення злочину й здебільшого виявляється у спільних усвідомленнях і погоджених діях учасників групи стосовно одного того самого потерпілого чи потерпілих, взаємній допомозі тощо. Злочинна діяльність одного виконавця може долучатися до злочину, який вже розпочато іншим (іншими), але до його закінчення або припинення. Один співучасник має сприяти вчиненню злочину іншому, а останній усвідомлювати й сприймати його. Інакше це не співучасть [5, с. 99].

Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості вчинене із застосуванням зброї. Як зброю в цьому випадку слід розуміти будь-які предмети, призначені для ураження живої цілі або знищення чи пошкодження матеріальних об'єктів. Такими предметами можуть виступати як вогнепальна, так і холодна зброя, вибухові пристрої, вибухові речовини тощо. У свою чергу, застосування означає, що перелічені предмети використовуються особою під час порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості, незалежно від того, чи була в дійсності заподіяна шкода здоров'ю потерпілого чи потерпілих. При цьому треба враховувати, що зброя має застосовуватися саме для фізичного чи психічного впливу на потерпілого [5, с. 1008].

Резонансний випадок трапився на Івано-Франківщині. Саме так, військовослужбовець Національної гвардії України солдат (особа_6) 16.04.2023 року приблизно о 22 год. 49 хв. під час несення служби у добовому наряді в умовах воєнного стану, попередньо взявши із ставниці з вогнепальною зброєю закріплений за ним автомат АК-74, у порушення вимог ст.ст. 3, 17, 28, 68 Конституції України, ст.ст. 11, 20, 21, 22, 49, 50, 128 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, ст. 1–4 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, без встановлених законодавством підстав, діючи умисно та протиправно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки у вигляді заподіяння тілесних ушкоджень та бажаючи їх настання, з метою прояву уявної переваги та порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, за відсутності відносин підлеглості, здійснив один постріл із закріпленого за ним автомата АК-74 в напрямку групи солдат, в результаті чого влучив в передпліччя правої руки солдата (особа_4), спричинивши останньому тілесні ушкодження у вигляді травми правого передпліччя з наскрізною раною в нижній третині правої променевої кістки, які відносяться до тілесних ушкоджень середнього ступеню тяжкості, що викликали тривалий розлад здоров'я і не є небезпечні для життя в момент спричинення. Осудність обвинуваченого військовослужбовця (особа_6) доводиться, висновком судово-психіатричної експертизи яким встановлено, що військовослужбовець (особа_6) на період часу, що відноситься до інкримінованих йому протиправних дій та на даний час будь-якими психічними розладами не страждає і не страждав. На період часу, що відноситься до інкримінованого йому злочину, так і на даний час, підекспертний (особа_6) перебував в стані, при якому був здатний в повній мірі усвідомлювати свої дії та керувати ними. Застосування примусових заходів медичного характеру підекспертний (особа_6) не потребує. 14 грудня 2023 року Тисменицький районний суд Івано-Франківської області визнав винним військовослужбовця (особа_6) у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 406 КК України та призначив йому покарання у виді позбавлення волі на строк три роки [8].

Спричинення тяжких наслідків як особливо кваліфікуюча ознака в даному контексті може виявитися в наступному: заподіяння потерпілому тяжкого тілесного ушкодження або смерті; доведення до самогубства; знищення чи пошкодження майна, що спричинило значну матеріальну шкоду; самовільне залишення військової частини або місця служби чи дезертирство; самокалічення потерпілого; зрив виконання бойового завдання; масові безпорядки; порушення нормальної роботи (служби) відповідних підрозділів [5, с. 1012].

З огляду на тяжкі наслідки злочину, можливо зазначити, що дане кримінальне правопорушення становить суттєву загрозу внутрішній дисципліні, організаційній злагодженості та боєздатності військового підрозділу. Систематичне виникнення нестатутних взаємин у військовому середовищі має деструктивний вплив та може спричинити критичні порушення оперативної злагодженості, що у ширшому безпековому вимірі здатне створювати ризики для обороноздатності. Особливої загрози набуває порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості в умовах бойової обстановки, коли його наслідком стає зрив виконання бойового завдання, що, у свою чергу, може мати незворотний, системно руйнівний характер для ведення воєнних та оборонних дій.

Окремо варто наголосити, що поширення випадків самовільного залишення військової частини або місця служби військовослужбовцями, які стали жертвами нестатутних взаємовідносин, становить серйозну загрозу для забезпечення належного рівня обороноздатності Збройних Сил України та може мати дестабілізуючий вплив на систему військового управління.

Висновки. Проаналізувавши кваліфікуючі ознаки порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості, можна виокремити ключові та характерні риси, які свідчать про підвищений рівень суспільної небезпечності таких діянь. Дані ознаки значно посилюють ступінь покарання і формують кваліфіковані склади злочину, що відображає їхню особливу загрозу внутрішній дисципліні, правопорядку і боєздатності окремо взятого підрозділу в якому наявні прояви нестатутних взаємин.

Щодо кваліфікуючих ознак, варто відзначити, що ч. 2 ст. 406 КК України передбачає кримінальну відповідальність за вчинення злочину, який полягає у заподіянні шкоди кільком особам, нанесенні легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також знущанні чи глумленні над військовослужбовцем. Водночас, особливо кваліфікуючі ознаки складу злочину, передбаченого ст. 406 КК України, визначені в частині третій цієї норми. Вони охоплюють випадки, коли протиправне, кримінально-каране діяння вчиняється групою осіб, із застосуванням зброї або спричиняє тяжкі наслідки, що суттєво підвищує ступінь суспільної небезпеки вчиненого діяння.

Спричинення тяжких наслідків як особливо кваліфікуюча ознака у цьому контексті може проявлятися у різних формах, зокрема: заподіянні потерпілому тяжкого тілесного ушкодження або смерті; доведенні особи до самогубства; знищенні чи пошкодженні майна, що призвело до значної матеріальної шкоди; самовільному залишенні військової частини або місця служби, а також дезертирстві; самокаліченні потерпілого; зриві виконання бойового завдання; організації масових безпорядків; та порушенні нормальної діяльності (служби) відповідних підрозділів.

З огляду на вищевикладене, зокрема потенційно тяжкі наслідки та специфіку конструкції норми кримінально-правової заборони, подальшого наукового розвитку знаходить питання врегулювання кримінальної відповідальності за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості вчинене в умовах особливого періоду, воєнного стану або бойовій обстановці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ткаченко П.І. Кримінологічна характеристика порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. *Нове українське право*. 2025. № 2. С. 274–283.
2. Ткаченко П.І. Нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями як детермінант самовільного залишення військової частини або місця служби. *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 277–287.
3. Карпенко М.І. Причини і запобігання насильницьких злочинів військовослужбовців. *Юридична наука*. 2012. № 11. С. 42–55.
4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. – Харків : Право, 2016 – Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. – 2017. – 1064 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
6. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>. (Дата звернення: 06.07.2025).
7. Вирок Комінтернівського районного суду Одеської області від 01.07.2019. Справа № 504/1620/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83485864>. (Дата звернення: 12.07.2025).
8. Вирок Тисменицького районного суду Івано-Франківської області у справі № 352/2100/23 від 14.12.2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115641252>. (Дата звернення: 19.04.2025).